

وضعیت اقتصادی - اجتماعی، رفتارهای مذهبی و امید به آینده،

پیش‌بینی کننده مصرف مواد در بیکاران

مهدی اکبریانی^۱، دکتر حسن رفیعی^۲، دکتر حمیرا سجادی^۳، دکتر مسعود کریملو^۴

۱. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد رفاه اجتماعی - دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، E-mail: mazmr84@gmail.com

۲. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی (MPH) - روانپزشک و کارشناس ارشد سلامت همگانی

۳. دکتری پزشکی اجتماعی - دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

۴. دکتری آمار - دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

چکیده

زمینه و هدف: اعتیاد از جمله مواردی است که سلامت انسان‌ها را تهدید می‌کند. با مطالعه روند اعتیاد در کشور مشاهده می‌شود که میزان معتادان تقریباً هر ۱۲ سال، دو برابر شده و سالانه ۸ درصد بر جمعیت آنان افزوده می‌شود. تحقیقات نشان داده یکی از عوامل خطر در گرایش به اعتیاد، بیکاری است. پژوهش حاضر با هدف مقایسه وضعیت اقتصادی- اجتماعی، رفتارهای مذهبی، هدفمندی و امید به آینده در بیکاران مصرف‌کننده مواد مخدر و بیکارانی که مواد مخدر مصرف نکرده‌اند و شناخت برخی از عوامل پیشگویی‌کننده مصرف مواد مخدر در بیکاران انجام شده است.

روش کار: این پژوهش یک مطالعه مورد- شاهده‌ای بود در سال ۸۶ انجام شد. ۲۰۰ نفر از بیکاران مرد ۲۰ تا ۳۰ ساله مراجعه‌کننده به مراکز کارمایی شهر اصفهان با نمونه‌گیری خوشه‌ای از چهار مرکز کارمایی در نواحی چهارگانه شهر اصفهان مورد مطالعه قرار گرفتند. نمونه‌ها به دو گروه تقسیم شدند: گروه اول کسانی بودند که برای اولین بار در مدت بیکاری مواد مصرف کردند (۶۵ نفر) و گروه دوم کسانی بودند که با وجود بیکاری هرگز مواد مصرف نکردند (۱۳۵ نفر). دو گروه از نظر وضعیت اقتصادی- اجتماعی، رفتارهای مذهبی و امید به آینده با یکدیگر مقایسه گردیدند.

یافته‌ها: نتایج آزمون رگرسیون لجستیک نشان داد امید به داشتن یک زندگی نسبتاً مطلوب در ۱۰ سال بعد (OR= 0/985, CI: 0/973-0/998, P=0/024)، روزه گرفتن (OR= 0/985, CI: 0/976-0/995, P=0/004) و پرهیز از گناهان جنسی (OR=0/988, CI:0/977-0/998, P=0/025) می‌توانند پیش‌بینی‌کننده مصرف مواد در بیکاران باشند.

نتیجه‌گیری: امید به آینده و انجام رفتارهای مذهبی به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های مصرف مواد در بیکاران شناخته شد. پیشنهاد می‌شود سیاستگذاران در برنامه‌های کلان پیشگیری از اعتیاد این موارد را مد نظر قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: بیکاران، وضعیت اقتصادی- اجتماعی، رفتارهای مذهبی، امید به آینده، مصرف مواد

مقدمه

اعتیاد از جمله مواردی است که سلامت انسان‌ها را تهدید می‌کند. بدون تردید می‌توان گفت که اعتیاد به مواد مخدر آسیب‌های زیادی به جوامع وارد می‌کند: هم به صورت کلی در عملکرد جامعه و نحوه رشد و توسعه آن و هم به صورت جزئی در سبک زندگی افراد جامعه. طبق برآورد نیروی انتظامی در سال ۱۳۸۱، تعداد معتادین در کشور ۲ میلیون نفر تخمین زده شده است که ۸۰۰ هزار نفر از آنها معتادان تفتنی هستند ولی با توجه به شواهد موجود برآورد می‌شود که تعداد معتادان بسیار بیشتر از این باشد. با مطالعه روند اعتیاد در کشور مشاهده می‌شود که میزان معتادان تقریباً هر ۱۲ سال، دو برابر شده و سالانه ۸ درصد بر جمعیت آنان افزوده می‌شود [۱].

بیکاری یکی از معضلات کشورهای در حال توسعه و کشورهای جهان سوم است که صرف نظر از آثار زیان‌بار و غیر قابل جبران اقتصادی، به عنوان یکی از قویترین همبسته‌های گرایش به جرم، بزهکاری، بیماری‌های روانی، اعتیاد و... مطرح شده است. هرم سنی جمعیت در کشور نشان می‌دهد بیش از ۳۵ درصد از اقشار جامعه جوانان هستند و متأسفانه جمعیتی که بیشتر در معرض خطر بیکاری قرار دارد عمدتاً جوانان‌اند و در سراسر جهان، میزان بیکاری جوانان ۲ تا ۳ برابر بالاتر از میزان بیکاری بزرگسالان است [۲]. تحقیقات مختلف در مورد مشخصات افراد گرایش‌کننده به مواد مخدر انجام گرفته است مثلاً اعظمی و همکاران (۱۳۸۴) تحقیقی در زمینه میزان گرایش به استفاده از مواد مخدر در گروه سنی بالاتر از ۱۰ سال استان اردبیل در سال ۱۳۸۱ انجام دادند مشاهده نمودند افراد بیکار نسبت به افراد شاغل گرایش بیشتری به مواد مخدر دارند [۳]. نارنجی‌ها تحقیقی با عنوان «تعیین خصوصیات فردی معتادان مراجعه‌کننده به مراکز درمان و بازتوانی سرپایی معتادان وابسته به سازمان بهزیستی کشور در طول

سالهای ۱۳۸۱-۱۳۷۷»، اسناد حدود ۱۳۰ هزار نفر از معتادان مراجعه‌کننده به ۸۰ واحد پذیرش و پیگیری معتادان خود معرف در کل کشور را بررسی کردند. نتایج نشان داد کارگران و بیکاران بیش از صاحبان مشاغل دیگر، جمعیت معتادان را تشکیل داده بودند [۴].

میثمی و همکاران (۱۳۸۵) در تحقیق خود مشاهده کردند که افراد معتاد مهمترین مشکل خود را بیکاری عنوان کرده‌اند و به نظر می‌رسد که این عامل زمینه‌ساز و مستعدکننده برای ابتلا به اعتیاد بوده و از این رو توسط افراد معتاد بیشتر گزارش شده است [۵]. نتایج تحقیقات گویای این واقعیت است که بیکاری یک عامل خطر برای ابتلا به اعتیاد می‌باشد. برای مثال، نتایج مطالعات کنکل (Kenkel, 1991) نشان می‌دهد افراد از طبقات اجتماعی - اقتصادی مختلف، نگرش‌های متفاوتی نسبت به رفتارهای مخاطره آمیز دارند. زیرا افراد از طبقات بالاتر بیشتر به پیامدهای کارهایشان آگاهند و بنابراین بیشتر احتمال دارد تصمیمات سالم اتخاذ کنند (۶). نتایج برخی دیگر از پژوهش‌ها نشانگر آن است که مصرف مواد خود به درآمد کمتر و سطح تحصیلات پایین‌تر می‌انجامد (Mullahy and Sindelar, 1996 به نقل از Van Oers, et al., 1999) [۷]. همچنین نوجوانان و جوانان با وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین نسبت به نوجوانان و جوانان با وضعیت اجتماعی - اقتصادی بالا بیشتر احتمال دارد مواد مخدر مصرف کنند (Smith, 2004) [۸]. برخی تحقیقات نیز از مذهب به عنوان عامل محافظی در برابر مصرف مواد اشاره کرده‌اند از جمله تحقیقی نشان داده که داشتن اعتقاد مذهبی می‌تواند در پیشگیری و کاهش اختلال‌های روانی و همچنین مشکلات ناشی از اعتیاد نقش مؤثری داشته باشد (عظیمی و همکاران ۱۳۷۹ به نقل از صالحی و همکاران، ۱۳۸۶) [۹]. تحقیق کولاسانتو و شریور (۱۹۸۹) نشان داد که افراد مذهبی کمتر از افراد غیرمذهبی به بزهکاری و سوء مصرف مواد روی

روش کار

این مطالعه از نوع مطالعات توصیفی مورد-شاهدی بوده و جامعه پژوهشی ما را افراد بیکار مراجعه کننده به مراکز کاریابی شهر اصفهان تشکیل می دهد. در این مطالعه، ۲۰۰ نفر از بیکاران مرد ۲۰ تا ۳۰ ساله مراجعه کننده به مراکز کاریابی شهر اصفهان بعنوان نمونه انتخاب شدند. مواردی از قبیل حداقل مدت شش ماه بیکار بودن، عدم مصرف مواد در دوران زندگی تا قبل از بیکار شدن، رضایت آگاهانه از همکاری با پژوهش به عنوان معیارهای ورودی افراد به این مطالعه و داشتن سابقه بیماری های روانی و مصرف مواد تا قبل از بیکار شدن به عنوان معیارهای خروج از مطالعه در نظر گرفته شد. نمونه ها به دو گروه تقسیم شدند گروه اول کسانی بودند که برای اولین بار در مدت بیکاری مواد مصرف کردند (۶۵ نفر) و گروه دوم کسانی بودند که با وجود بیکاری هرگز مواد مصرف نکردند (۱۳۵ نفر). ابزار گردآوری داده ها در این پژوهش چک لیست ساخته شده توسط پژوهشگران بود. این چک لیست پس از مرور منابع و انجام مطالعه ای کیفی در میان بیکاران مراجعه کننده به مراکز کاریابی که با وجود گذراندن حداقل شش ماه بیکاری هنوز مواد مصرف نکرده بودند حاصل شد. این چک لیست شامل مشخصات فردی از قبیل وضعیت تأهل، وضعیت تحصیلات، درآمد ماهانه و نوع مسکن و صفات بارزی در مورد وضعیت اقتصادی - اجتماعی، هدفمندی و امید به آینده در نمونه هاست و نیز در مورد سنجش متغیر مصرف مواد در این چک لیست سئوالی مبنی بر این که آیا افراد مورد مطالعه در مدت بیکاری مواد مصرف کرده اند پرسیده می شد (به پیوست ۱ رجوع شود).

روش نمونه گیری خوشه ای بود. بدین صورت که از مرکز کاریابی شهر اصفهان، تعداد چهار مرکز از شمال، جنوب، شرق و غرب شهر انتخاب گردید و با توجه به معیارهای ورود و خروج مطالعه از افراد خواسته شد

می آورند (به نقل از هادیان فرد، ۱۳۸۴) [۱۰]. سرگلزایی، بهدانی و قربانی (۱۳۸۰) بین مدت صرف شده برای فعالیتهای مذهبی و دچار شدن به اضطراب و افسردگی و سوء مصرف مواد رابطه معکوسی گزارش نموده اند [۱۱]. گورساج (۱۹۹۵) اظهار می دارد افراد مذهبی از آن جهت که مذهب چارچوبی را برای حمایت اجتماعی از آنها فراهم می کند، کمتر دچار اعتیاد به مواد می شوند (به نقل از جان بزرگی، ۱۳۷۸) [۱۲]. همچنین، برخی دیگر از تحقیقات از هدفمندی و امید به آینده به عنوان عامل محافظی در برابر مصرف مواد اشاره کرده اند [۱۳]. بروک و همکاران (۱۹۸۹) طی پژوهشی در زمینه عوامل محافظتی و خطرزا در نوجوانان برای مصرف الکل و مواد مخدر، دریافتند که جهت گیری پیشرفت، تأثیری محافظتی دارد که می تواند اثرات مصرف مواد توسط همسالان را تعدیل نماید (به نقل از محمدی و همکاران، ۱۳۸۴) [۱۴]. از آنجا که جمعیت کشور ایران جوان بوده و بیکاری به عنوان یک مشکل اجتماعی مطرح و عامل خطری برای گرایش به اعتیاد است پرداختن به این موضوع حائز اهمیت است. خوشبختانه در چند سال گذشته توجه محققین و کارشناسان به پیشگیری از اعتیاد معطوف شده است. به نظر می رسد اگر بخواهیم با رویکرد پیشگیرانه به اعتیاد پردازیم بهتر است برخی مؤلفه های مرتبط با پیشگیری را شناسیم و به بهترین نحو از آنها استفاده کرده، در جهت تقویت آنها گام برداریم. متأسفانه در کشور ما کمتر پژوهشی درباره مصرف مواد در جوانان بیکار انجام شده است. با توجه به این امر، تحقیق حاضر بر آن است به دنبال مقایسه صفات بارزی چون وضعیت اقتصادی - اجتماعی، رفتارهای مذهبی، هدفمندی و امید به آینده جوانان بیکار مصرف کننده مواد و مصرف کننده مواد پردازد و پیش بینی کننده های مصرف مواد در آنها را بررسی کند.

چک لیست ساخته شده توسط پژوهشگران را تکمیل کنند. تکمیل هر چک لیست ۱۵ دقیقه طول می کشید. داده ها پس از جمع آوری از طریق (SPSS-13) مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. برای مقایسه متغیرهای کیفی (وضعیت تأهل، وضعیت تحصیلات و نوع مسکن) در دو گروه، آزمون خی دو (chi square)، برای بررسی رابطه هر یک از متغیرهای کمی با مصرف مواد از آزمون یومن ویتنی و برای بررسی اثر تعاملی تمامی متغیرهای کمی با مصرف مواد، آزمون رگرسیون لجستیک بکار رفت. P-value کمتر از ۰/۰۵ معنادار در نظر گرفته شد.

نتایج

در بیکارانی که مواد مصرف نکرده بودند میانگین درآمد ماهیانه خانواده (P=۰/۰۴۰)، میانگین سرانه مساحت منزل (P=۰/۰۳۰)، میانگین تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بهای ماهانه بر تعداد اعضا خانواده (P=۰/۰۴۹) بطور معناداری از نظر آماری بیشتر از بیکاران مصرف کننده مواد گزارش شد (جدول ۱).

جدول ۱. مقایسه وضعیت تأهل، سطح تحصیلات و وضعیت مالکیت منزل در بیکاران مصرف کننده مواد و بیکارانی که مواد مصرف نکرده اند

p	df	آماره خی دو	بیکاران با عدم مصرف مواد (n=65)		بیکاران مصرف کننده مواد (n=135)			
			درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۰/۱۰۶	۱	۲/۶۱۶	۸۶/۲	۵۶	۷۶/۰۳	۱۰۳	مجرد	وضعیت تأهل
۰/۱۰۳	۱	۹/۵۷۹	۶۹/۲۳	۴۵	۴۵/۹۲	۶۲	دیپلم و زیر دیپلم	سطح تحصیلات
۰/۴۷۱	۱	۲/۰۲۱	۷۰/۷۶	۴۶	۷۷/۳۳	۹۹	ملکی	وضعیت مالکیت منزل

بعد (P=۰/۰۰۳) بطور معناداری از نظر آماری بیشتر از بیکاران مصرف کننده مواد بدست آمد (جدول ۲). در بیکارانی که مواد مصرف نکرده بودند میانگین درصد به جا آوردن نماز و سایر نیایش های روزانه (P<۰/۰۰۱)، میانگین درصد روزه گرفتن (P=۰/۰۰۲)، میانگین درصد پرداخت خمس و زکات و سایر انفاق ها (P=۰/۰۰۲)، میانگین درصد شرکت در نماز جماعت و مراسم جشن و سوگواری در مسجد محل و فعالیت های مذهبی دسته جمعی (P=۰/۰۲۱)، میانگین درصد پرهیز از گناهان جنسی (P=۰/۰۰۶) و میانگین درصد پرهیز از گناهان غیر جنسی (P=۰/۰۴۹) بطور معناداری از نظر آماری بیشتر از بیکاران مصرف کننده مواد گزارش شد (جدول ۲).

بین وضعیت تأهل، سطح تحصیلات و وضعیت مالکیت منزل بین دو گروه بیکاران مصرف کننده مواد و بیکارانی که مواد مصرف نکرده اند از نظر آماری رابطه معناداری دیده نشد (P>۰/۰۵۰) (جدول ۳). همچنین بین سن، تعداد اعضای خانواده، مساحت منزل، مقدار اجاره بهای ماهیانه منزل، قیمت هر متر مربع محل سکونت با مصرف مواد در بیکاران از نظر آماری رابطه معناداری دیده نشد (P>۰/۰۵۰). به جدول شماره ۳ مراجعه شود.

در بیکارانی که مواد مصرف نکرده بودند میانگین درصد احتمال یافتن کار تا سال بعد (P=۰/۰۰۴) و میانگین درصد داشتن یک زندگی مطلوب تا ۱۰ سال

جدول ۲. مقایسه متغیرهای اقتصادی-اجتماعی در بیکاران مصرف‌کننده مواد و بیکارانی که مواد مصرف نکرده‌اند

متغیرهای دموگرافیک (کمی)	مصرف مواد	میانگین	انحراف استاندارد	z	p																																																												
۱ سن	خیر	۲۴/۶۷	۲/۷۰۹	-۲/۲۱۴	۰/۸۳۰																																																												
	بله	۲۴/۷۴	۲/۴۱۹			۲ درآمد خانواده	خیر	۴۲۳/۷۶	۴۵۷/۴۳۰	-۲/۰۵۴	۰/۰۴۰	بله	۲۸۸/۲۵	۱۶۲/۱۹۰	۳ تعداد اعضای خانواده	خیر	۵/۰۱	۱/۹۲۷	-۱/۶۰۲	۰/۱۰۹	بله	۵/۴۳	۱/۹۵۵	۴ مساحت منزل	خیر	۱۶۱/۷۴	۸۲/۴۳۵	-۱/۳۲۶	۰/۱۸۵	بله	۱۶۱/۴۵	۱۱۵/۳۰۰	۵ مقدار اجاره بها ی ماهیانه	خیر	۲۳/۹۰	۵۹/۵۰۲	-۱/۱۵۴	۰/۲۴۸	بله	۲۶/۳۴	۵۰/۸۸۶	۶ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۱ (قیمت هر متر مربع محل سکونت)	خیر	۳۷۴/۶۲	۴۴۹/۰۷۹	-۰/۹۱۸	۰/۳۵۸	بله	۲۵۸۱/۴۹	۱۴۵۳۴/۹	۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳	۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹
۲ درآمد خانواده	خیر	۴۲۳/۷۶	۴۵۷/۴۳۰	-۲/۰۵۴	۰/۰۴۰																																																												
	بله	۲۸۸/۲۵	۱۶۲/۱۹۰			۳ تعداد اعضای خانواده	خیر	۵/۰۱	۱/۹۲۷	-۱/۶۰۲	۰/۱۰۹	بله	۵/۴۳	۱/۹۵۵	۴ مساحت منزل	خیر	۱۶۱/۷۴	۸۲/۴۳۵	-۱/۳۲۶	۰/۱۸۵	بله	۱۶۱/۴۵	۱۱۵/۳۰۰	۵ مقدار اجاره بها ی ماهیانه	خیر	۲۳/۹۰	۵۹/۵۰۲	-۱/۱۵۴	۰/۲۴۸	بله	۲۶/۳۴	۵۰/۸۸۶	۶ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۱ (قیمت هر متر مربع محل سکونت)	خیر	۳۷۴/۶۲	۴۴۹/۰۷۹	-۰/۹۱۸	۰/۳۵۸	بله	۲۵۸۱/۴۹	۱۴۵۳۴/۹	۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳	۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹						
۳ تعداد اعضای خانواده	خیر	۵/۰۱	۱/۹۲۷	-۱/۶۰۲	۰/۱۰۹																																																												
	بله	۵/۴۳	۱/۹۵۵			۴ مساحت منزل	خیر	۱۶۱/۷۴	۸۲/۴۳۵	-۱/۳۲۶	۰/۱۸۵	بله	۱۶۱/۴۵	۱۱۵/۳۰۰	۵ مقدار اجاره بها ی ماهیانه	خیر	۲۳/۹۰	۵۹/۵۰۲	-۱/۱۵۴	۰/۲۴۸	بله	۲۶/۳۴	۵۰/۸۸۶	۶ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۱ (قیمت هر متر مربع محل سکونت)	خیر	۳۷۴/۶۲	۴۴۹/۰۷۹	-۰/۹۱۸	۰/۳۵۸	بله	۲۵۸۱/۴۹	۱۴۵۳۴/۹	۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳	۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹															
۴ مساحت منزل	خیر	۱۶۱/۷۴	۸۲/۴۳۵	-۱/۳۲۶	۰/۱۸۵																																																												
	بله	۱۶۱/۴۵	۱۱۵/۳۰۰			۵ مقدار اجاره بها ی ماهیانه	خیر	۲۳/۹۰	۵۹/۵۰۲	-۱/۱۵۴	۰/۲۴۸	بله	۲۶/۳۴	۵۰/۸۸۶	۶ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۱ (قیمت هر متر مربع محل سکونت)	خیر	۳۷۴/۶۲	۴۴۹/۰۷۹	-۰/۹۱۸	۰/۳۵۸	بله	۲۵۸۱/۴۹	۱۴۵۳۴/۹	۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳	۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹																								
۵ مقدار اجاره بها ی ماهیانه	خیر	۲۳/۹۰	۵۹/۵۰۲	-۱/۱۵۴	۰/۲۴۸																																																												
	بله	۲۶/۳۴	۵۰/۸۸۶			۶ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۱ (قیمت هر متر مربع محل سکونت)	خیر	۳۷۴/۶۲	۴۴۹/۰۷۹	-۰/۹۱۸	۰/۳۵۸	بله	۲۵۸۱/۴۹	۱۴۵۳۴/۹	۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳	۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹																																	
۶ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۱ (قیمت هر متر مربع محل سکونت)	خیر	۳۷۴/۶۲	۴۴۹/۰۷۹	-۰/۹۱۸	۰/۳۵۸																																																												
	بله	۲۵۸۱/۴۹	۱۴۵۳۴/۹			۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳	۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹																																										
۷ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۲ (سرانه مساحت منزل)	خیر	۳۵/۶۴۱	۲۱/۵۸۰۳	-۲/۱۷۲	۰/۰۳۰																																																												
	بله	۳۱/۷۴۰۲	۲۲/۴۱۰۳			۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹																																																			
۸ وضعیت اجتماعی-اقتصادی ۳ (تفاضل درآمد ماهانه خانواده از مبلغ اجاره بها ی ماهانه بر تعداد اعضاء خانواده)	خیر	۴۱۹/۷۳	۴۶۰/۵۴	-۱/۹۴۷	۰/۰۴۹																																																												
	بله	۲۸۷/۶۳	۱۶۹/۷۹																																																														

جدول ۳. مقایسه متغیرهای هدفمندی و امید به آینده در بیکاران مصرف‌کننده مواد و بیکارانی که مواد مصرف نکرده‌اند

هدفمندی و امید به آینده	مصرف مواد	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	z	p																			
۱ درصد احتمال یافتن کار تا سال بعد	خیر	۱۳۵	۶۰/۰۵	۶۶/۳۲۷	-۲/۸۷۰	۰/۰۰۴																			
	بله	۶۴	۳۹/۷۲	۳۷/۴۵۷			۲ درصد احتمال داشتن یک زندگی نسبتاً مطلوب در ۱۰ سال بعد	خیر	۱۳۵	۴۷/۷۳	۳۲/۶۷۹	-۲/۹۵۴	۰/۰۰۳	بله	۶۴	۳۲/۶۲	۳۲/۶۴۷	۳ درصد صرف وقت و انرژی برای رسیدن به اهداف	خیر	۱۳۵	۷۸/۲۰	۲۳/۴۲۸	-۱/۰۵	۰/۹۱۷	بله
۲ درصد احتمال داشتن یک زندگی نسبتاً مطلوب در ۱۰ سال بعد	خیر	۱۳۵	۴۷/۷۳	۳۲/۶۷۹	-۲/۹۵۴	۰/۰۰۳																			
	بله	۶۴	۳۲/۶۲	۳۲/۶۴۷			۳ درصد صرف وقت و انرژی برای رسیدن به اهداف	خیر	۱۳۵	۷۸/۲۰	۲۳/۴۲۸	-۱/۰۵	۰/۹۱۷	بله	۶۵	۷۶/۷۴	۲۶/۶۱۷								
۳ درصد صرف وقت و انرژی برای رسیدن به اهداف	خیر	۱۳۵	۷۸/۲۰	۲۳/۴۲۸	-۱/۰۵	۰/۹۱۷																			
	بله	۶۵	۷۶/۷۴	۲۶/۶۱۷																					

جدول ۴. مقایسه متغیرهای رفتارهای مذهبی در بیکاران مصرف کننده مواد و بیکارانی که مواد مصرف نکرده اند

رفتارهای مذهبی	مصرف مواد	میانگین	انحراف استاندارد	z	p
۱ درصد به جا آوردن نماز و سایر نیایشهای روزانه	خیر بله	۷۳/۷۳ ۵۴/۴۰	۳۲/۶۸۳ ۳۷/۸۵۷	-۳/۶۱۲	<۰/۰۰۱
۲ درصد روزه گرفتن	خیر بله	۷۰/۷۳ ۴۹/۵۴	۳۷/۶۳۷ ۴۲/۷۷۹	-۳/۱۵۹	۰/۰۰۲
۳ درصد پرداخت خمس و زکات و سایر انفاق ها	خیر بله	۳۸/۶۵ ۲۰/۸۳	۳۹/۴۳۹ ۳۳/۱۷۵	-۳/۰۴۰	۰/۰۰۲
۴ درصد شرکت در نماز جماعت و مراسم جشن و سوگواری در مسجد محل و فعالیتهای مذهبی دسته جمعی	خیر بله	۳۰/۵۶ ۲۰/۷۴	۳۴/۰۹۵ ۲۸/۶۳۰	-۲/۳۱۳	۰/۰۲۱
۵ درصد پرهیز از گناهان جنسی	خیر بله	۷۲/۱۶ ۵۵/۴۶	۳۵/۶۲۸ ۴۱/۵۹۲	-۲/۷۷۴	۰/۰۰۶
۶ درصد پرهیز از گناهان غیر جنسی	خیر بله	۶۴/۴۶ ۵۳/۷۴	۳۰/۸۶۰ ۳۴/۹۰۱	-۱/۹۵۲	۰/۰۴۹

بررسی اثر تعاملی متغیرهای مورد بررسی با

مصرف مواد در بیکاران

نتایج آزمون رگرسیون لجستیک نشان داد درصد احتمال داشتن یک زندگی نسبتاً مطلوب در ۱۰ سال بعد ($OR=0/985, CI:0/973-0/998, P=0/024$)، درصد روزه گرفتن ($OR=0/985, CI:0/976-0/995, P=0/004$)، درصد پرهیز از گناهان جنسی ($OR=0/988, CI:0/977-0/998, P=0/025$) می‌توانند پیش‌بینی کننده مصرف مواد در بیکاران باشند.

بحث

در این پژوهش امید به داشتن یک زندگی نسبتاً مطلوب در ۱۰ سال بعد و انجام رفتارهای مذهبی به عنوان پیش‌بینی کننده‌های مصرف مواد در بیکاران شناخته شد. این عوامل به عنوان عامل محافظ در برابر

مصرف مواد شناخته شد. در این پژوهش نمونه‌هایی که احتمال بیشتری می‌دادند که در ۱۰ سال آینده یک زندگی نسبتاً مطلوبی داشته باشند کمتر به مصرف مواد روی آورده بودند که این یافته با نتایج پژوهش بروک، نومورا و کوهن (۱۹۸۹) مطابقت می‌کند. بروک، نومورا و کوهن طی پژوهشی در زمینه عوامل محافظتی و خطرزا در نوجوانان برای مصرف الکل و مواد مخدر، دریافتند که جهت‌گیری پیشرفت، تأثیری محافظتی دارد که می‌تواند اثرات مصرف مواد توسط همسالان را تعدیل نماید. یافته مطالعه حاضر با نتایج پژوهش فریدمن (۱۹۸۷) مطابقت می‌کند [۱۵]. زیرا فریدمن دریافت که اگر افراد احساس کنند زندگیشان معنادار و جهت‌دار است و از ارزش‌هایی که به زندگیشان جهت می‌بخشد اطمینان داشته باشند شادتر خواهند بود (مرادی، جعفری و عابدی، ۱۳۸۴) [۱۶]. این یافته با نتایج پژوهش قمری (۱۳۷۳) که در

تحقیق خود نومیدی را بنیادی‌ترین عامل در اختلالات رفتاری معرفی کرده است (به نقل از قمری گیوی، ۱۳۸۰) همخوانی دارد [۱۷]. تحقیقات نشان داده است که از جمله عواملی که می‌تواند در پیشگیری و کاهش اختلال‌های روانی همچنین مشکلات ناشی از آن از جمله خودکشی، اعتیاد به مواد مخدر، افسردگی و اضطراب و غیره نقش مؤثری داشته باشد، داشتن اعتقادهای مذهبی است. مذهب به عنوان یک میانجی بر فرآیند فکری و ارزیابی رویدادهای روزمره زندگی فرد تأثیر می‌گذارد، بدین ترتیب حتی بسیاری از رویدادهای به ظاهر منفی، مثبت و معنی‌دار ارزیابی می‌شوند و فرد از آنها احساس مثبتی خواهد داشت. دور ماندن از باورهای اصیل مذهبی راه را برای ابتلاء فرد به کشمکش‌های درونی و روانی، احساس پوچی و بی‌هدفی و یأس و ناامیدی در برابر محرومیت‌ها، ناملایمات و فشارهای روانی هموار می‌کند (ظهور و توکلی، ۱۳۸۱) [۱۸]. این یافته با نتایج پژوهش‌های کولاسانتو و شریور (۱۹۸۹) (به نقل از هادیان فرد، ۱۳۸۴) که نشان دادند افراد مذهبی کمتر از افراد غیرمذهبی به بزهکاری و سوء مصرف مواد روی می‌آورند، همخوانی دارد. پژوهشگران نشان داده‌اند که باورهای مذهبی قوی سبب می‌شود که افراد کمتر به استفاده از مواد مخدر، بزهکاری و طلاق روی آورند (به نقل از خدایاری فرد و همکاران، ۱۳۸۰) [۱۹]. و با نتایج پژوهش‌های سرگلزایی، بهدانی و قربانی (۱۳۸۰) که بین مدت صرف‌شده برای فعالیتهای مذهبی و دچار شدن به اضطراب و افسردگی و سوء مصرف مواد رابطه معکوسی را گزارش نموده‌اند همخوانی دارد [۲۰]. با نتایج مطالعات گورساج (۱۹۹۵) که اظهار می‌دارد افراد مذهبی از آن جهت که مذهب چارچوبی را برای حمایت اجتماعی از آنها فراهم می‌کند، کمتر دچار اعتیاد به مواد می‌شوند

(به نقل از جان بزرگی، ۱۳۷۸) و با نتایج تحقیقات کاندل^۱ (۱۹۸۲) و رابینز^۲ (۱۹۸۰) که حاکی از آن است که بین اعتقادات ضعیف مذهبی و مصرف مواد مخدر و رفتارهای بزهکارانه رابطه مثبت وجود دارد (به نقل از پورشهباز، ۱۳۸۳)، همخوانی دارد [۲۱ و ۲۲ و ۲۳]. همچنین یافته‌های ما با نتایج پژوهش پرویزی، احمدی و نیکبخت نصرآبادی (۱۳۸۳) همخوانی دارد. آنها از مطالعه خود نتیجه گرفته‌اند که باورهای مذهبی یک عامل بازدارنده نوجوانان به اعتیاد می‌باشد [۲۳]. نتایج مطالعات متعددی هم در نقاط مختلف جهان مذهب را به عنوان نیروی حمایت‌کننده در کاهش فشارهای روانی و تمایل به فساد و همچنین افزایش رضایت از زندگی معرفی کرده‌اند (ظهور و توکلی، ۱۳۸۱) [۲۴]. این یافته در کل با نتایج پژوهش‌های بسیاری از روانشناسان و پژوهشگران که معتقدند مذهب به انسان کمک می‌کند تا معنای حوادث زندگی خصوصاً حوادثی را که دردناک و اضطراب‌انگیزند بفهمد و باعث دلگرمی و خرسندی مطبوعی در روان و روحیه او بشود همخوانی دارد.

نتیجه‌گیری

در این مطالعه، امید به آینده و انجام رفتارهای مذهبی، پیش‌بینی‌کننده‌های مصرف مواد در بیکاران شناخته شد. از آنجا که بر اساس پژوهش‌های بیکاری عامل خطری برای گرایش به اعتیاد است و متأسفانه با توجه به جوان‌بودن جمعیت و آمار بالای بیکاری در کشور، این قشر عظیم جمعیت توجه ویژه‌ای می‌طلبد. پیشنهاد می‌شود سیاستگذاران این موارد را در برنامه‌های کلان پیشگیری از اعتیاد مدنظر داشته باشند.

1 -Kandle

2 -Rabinz

منابع

۱. اعظمی، احد. محمدی، محمدعلی. معصومی، رحیم. (۱۳۸۴). میزان گرایش به استفاده از مواد مخدر در گروه سنی بالاتر از ده سال استان اردبیل، ۱۳۸۱. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل. دوره پنجم. شماره اول. صص ۲۱-۱۶.
۲. پرویزی، سرور. احمدی، فضل الله. نیکبخت نصر آبادی، علیرضا. (۱۳۸۳). اعتیاد از نگاه نوجوانان: یک پژوهش کیفی. اندیشه و رفتار. سال دهم. شماره ۳. صص ۲۵۷-۲۵۰.
۳. پور شهباز، عباس. (۱۳۸۳). روابط ساختاری عوامل روان شناختی خطر زا و حفاظت کننده مصرف مواد مخدر در نوجوانان: مدلی برای پیشگیری اولیه و مداخله روانشناختی. پایان نامه دکتری روان شناسی بالینی. تهران. دانشگاه علوم پزشکی و توانبخشی.
۴. جان بزرگی، مسعود. (۱۳۷۸). بررسی اثر بخشی روان درمانگری کوتاه مدت و آموزش خود مهار گری با و بدون جهت گیری مذهبی بر مهار اضطراب و تنیدگی. پایان نامه دکتری روان شناسی. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه تربیت مدرس.
۵. خدایاری فرد، محمد. غباری بناب، باقر. شکوهی یکتا. محسن. (۱۳۸۰). گستره پژوهش‌های روان شناختی در حوزه دین. اندیشه و رفتار. سال ششم. شماره ۴.
۶. رحیمی موقر، آفرین. محمد، کاظم. رزاقی، عمران محمد. (۱۳۸۰). روند سوء مصرف مواد مخدر در دهه های اخیر در ایران. تهران. انتشارات سازمان بهزیستی کشور.
۷. رزاقی، عمران محمد. رحیمی موقر، آفرین. حسینی، مهدی. مدنی، سعید. (۱۳۷۹). گزارش بررسی سریع وضعیت سوء مصرف مواد در ایران. معاونت پیشگیری سازمان بهزیستی کشور و برنامه کنترل مواد مخدر سازمان ملل.
۸. سرگلزایی، محمد رضا. بهدانی، فاطمه. قربانی، اسماعیل. (۱۳۸۰). آیا فعالیت های مذهبی می تواند از افسردگی، اضطراب و سوء مصرف مواد در دانشجویان پیشگیری نماید. مقاله ارائه شده در اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران. ۳۰-۲۷ فروردین.
۹. ظهیر، علیرضا. توکلی، علی. (۱۳۸۱). وضعیت نگرش مذهبی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان در سال ۱۳۸۰. ارمغان دانش. سال هفتم. شماره ۲۸.
۱۰. قمری گیوی، حسین (۱۳۸۰). شناسایی عامل های بنیادی در اختلالات نوروتیک. خلاصه مقالات سمینار تازه های روانپزشکی. دانشگاه علوم پزشکی تهران.
۱۱. مرادی، مریم. جعفری، سید ابراهیم. عابدی، محمد رضا. (۱۳۸۴). شادمانی و شخصیت: بررسی مروری. تازه های علوم شناختی. سال ۷. شماره (۲).
۱۲. میثمی، علی پاشا. فرامرزی، بیژن. هلاکویی نایینی، کوروش. (۱۳۸۵). معتادان در خصوص اعتیاد و مشکلات جامعه چگونه می اندیشند؟. مجله دانشکده پزشکی. دانشگاه علوم پزشکی تهران. دوره ۶۴. شماره ۵. صص ۴۳-۳۴.
۱۳. نارنجی ها، هومان. و همکاران، (۱۳۸۳). تعیین خصوصیات فردی معتادان مراجعه کننده به مراکز درمان و بازتوانی سرپایی معتادان وابسته به سازمان بهزیستی کشور طی سال های (۱۳۸۱-۱۳۷۷). تهران. دانشگاه علوم پزشکی و توانبخشی. مؤسسه داریوش.

۱۴. هادیانفرد، حبیب. (۱۳۸۴). احساس ذهنی بهزیستی و فعالیت های مذهبی در گروهی از مسلمانان. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار). صص ۲۳۲-۲۲۴.
15. Brook J. S., Nomura C. & Cohen P. (1989). A network of influences on adolescent drug involvement: Neighborhood, school, peer, and family. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 113, 125-143.
16. ILO. (2001), *Youth and Work: Global Trend*, International Labor Office, Geneva.

پیوست (۱)

سال تولد: .....

وضعیت تأهل: ۱- مجرد ۲- متأهل ۳- طلاق گرفته ۴- فوت همسر

تحصیلات

۱- زیر دیپلم ۲- دیپلم ۳- فوق دیپلم ۴- لیسانس و دانشجوی لیسانس ۵- بالاتر از لیسانس

درآمد خانواده شما چه قدر است؟ (تا جایی که شما خبر دارید): ..... تومان در ماه

تعداد اعضای خانواده شما چند نفر است؟ (منظور همه کسانی است که با هم زیر یک سقف زندگی می کنند): .... نفر

مساحت منزل شما چه قدر است؟ ..... متر مربع

مالکیت منزل شما چه گونه است؟ ملکی اجاره یا رهن و اجاره سازمانی سایر (نام ببرید: .....

ماهانه چه قدر بابت اجاره منزل می پردازید؟ ..... تومان

اگر فرض کنیم منزلی که در آن سکونت دارید مال خودتان است و قرار باشد همین الان آن را بفروشید، آن را از شما

متری چند می خردند؟ هر متر مربع حدود ..... تومان

باورمندی

در انجام رفتارهای زیر چه قدر مطابق دستورهای دینی عمل می کنید؟ (هر دینی که خودتان به آن باور دارید)

نماز و سایر نیایشهای روزانه: .....

روزه: .....

پرداخت خمس و زکات و سایر انفاقها: .....

نماز جماعت، مراسم جشن و سوگواری در مسجد محل و سایر رفتارهای دینی دسته جمعی: .....

پرهیز از گناهان جنسی: .....

پرهیز از گناهان غیرجنسی: .....

دیدگاه درباره آینده

فکر می کنید تا سال بعد همین موقع چند درصد احتمال دارد که کاری پیدا کرده باشید؟ .....

فکر می کنید ۱۰ سال بعد چه قدر احتمال دارد که یک زندگی نسبتاً مطلوب داشته باشید؟ .....

معمولاً برای رسیدن به اهداف خود چند درصد از وقت و انرژی تان را صرف می نمایید؟ .....

Socio-Economic Status, Religious Attitudes, and Being Hopeful to Future as Predictors of Drug Abuse in Unemployed Youth

Akbarian M.¹, Rafiee H.², Sajadi H.³, Karimlou M.⁴

1. Corresponding author: a department management of social welfare; a MA. in Social Welfare, University of Welfare and Rehabilitation Sciences University of Welfare and Rehabilitation, Tehran, Iran. E-mail: mazmr84@gmail.com;

2. PhD. in Psychiatry and MPH in public health,

3. PhD. in social medicine

4. PhD. in statistics

ABSTRACT

Background and Objectives: Addiction is one of the factors influencing human health. The trend of addiction in Iran shows that the number of addicted people is doubled every 12 years and increase by 8% each year. One of the risk factors of people tendency to addict is Joblessness. The aim of this study was comparison of socio-economic status, religious attitudes, and being hopeful to future between two groups of unemployed male youths: drug abusers and non-users.

Method: This case control study carried out in 2007. 200 unemployed young men (20 to 30 years of age) who had referred to four job centers in Isfahan were selected via cluster random sampling and divided into two groups: Group 1; those who had experience of drugs abuse during the first 6 months after unemployment (n=65) and Group 2; those who had not used any illicit drugs during this period (n=135). These groups were compared in terms of socio-economic status, religious attitudes, and being hopeful to future.

Results: Logistic regression model showed that drug abuse could be predicted by probability of having a pleasant life after 10 years (OR=0/985, CI:0/973-0/998, P=0/024, fasting (OR=0/985, CI:0/976-0/995 P=0/004), and avoiding illicit sexual relationship (OR=0/988, CI:0/977-0/998, P= 0/025).

Conclusion: This study highlights the importance of probability of having a pleasant life after 10 years and some of religious attitudes (i.e. fasting and avoiding from illicit sexual relationship) on preventing from drug abuse in unemployed male youths. We suggest that policy makers take into account these results in preventive program planning.

Key words: Unemployed, Socio-Economic Status, Religious Attitudes, Being Hopeful to Future